

<https://ssoss.ui.ac.ir/?lang=en>

Strategic Research on Social Problems in Iran
E-ISSN: 2645-7539
Vol. 10, Issue 2, No.33, Summer 2021, pp. 55-72
Received: 20.07.2021 Accepted: 28.10.2021

Research Paper

Investigating the Relationship of Social, Cultural, and Economic Capitals with the Tendency to Divorce among Women in the Port of Deylam

Zahra Mohammadi*

Assistant Professor, Department of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran
zmohammadiz@pnu.ac.ir

Introduction

Divorce is one of the most important life events that is considered as a social issue in the world today. For whatever reasons, it may create a kind of disorder in the personalities of family members and prepare the ground for a tendency to social perversion and crime. Therefore, it is necessary to study this event and the factors that lead to it, especially when it is traditional in small communities. The desire to divorce and act on it is a phenomenon that has spread in today's societies. Researchers have studied this problem from different angles to prevent and solve it. Various factors are involved in the types of relationship and the differences between couples leading to divorce. The purpose of this study was to investigate divorce among the women, who wanted to divorce or attempted it, as well as its relationships with their social, cultural, and economic capitals in Deylam City.

Materials & Methods

This research was a descriptive-correlational survey. The statistical population included all married women in the port of Deylam (54 women, who wanted to divorce their husbands or were about to divorce them). The data collection tool was a questionnaire, the validity and reliability of which were confirmed through content validity and Cronbach's alpha coefficient, respectively. The obtained values were for social, cultural, and economic capitals were 0.82, 0.85, and 0.92, respectively. The statistical calculations were performed using 23Spss software. Also, Pearson's correlation coefficient was utilized for analysis with respect to normality of the research data.

Discussion of Results & Conclusions

The descriptive results of this research showed that 57.3% of the respondents were less than 30 years old. In terms of literacy and education, 16.7% of them were illiterate and about 70% of them had a diploma. In terms of employment status, 20.4% of the women were unemployed and the rest had low-level jobs. In terms of cohabitation, 48.1% of them had been involved in less than 2 years of cohabitation with their husbands and had tended to divorce, while the lowest rate of cohabitation was related to those, who were over 16 years old (7.4%). In terms of having children, 22.2% of them, who wanted to divorce, were childless and about half of them (48.1%) had 2 children.

The results of testing the hypotheses revealed a significant inverse relationship between social capital and the

desire for divorce. Those with more social trust were less likely to divorce. The sense of commitment increases when there is trust and a couple's commitment to each other leads to family cohesion. This was true especially in the port of Deylam where families often knew each other and trusted in their children's marriage in a way that there was a cohesion between the families and tribes, thus preventing separation and divorce to occur.

There was a significant relationship between social relationships and divorce. The more social relationships the women had, the less likely they were to divorce. According to Bourdieu, the value of a person's relationships depends on the number of connections he/she makes. The more connections there are, the greater the dependence will be; thus, strong social relationships lead to special dependence between couples with no divorce striking the mind.

However, in this study, those women, who had more social participations, were more likely to get divorced. Coleman argues that the costs of cooperation will enhance if the incentive norms for social capital participation in a group are not sufficient. The increase in women's social participations may sometimes prevent them from having enough interactions with their husbands, while men in traditional societies are more willing to participate in their family affairs rather than having their wives' social participations and they would tend to get divorced if they do not understand this.

In this research, there were no relationships between the components of cultural capital and the tendency to divorce.

*Corresponding author

Mohammadi, Z. (2021). Investigating the relationship of social, cultural, and economic capitals with the tendency to divorce among women in the port of deylam. *Strategic Research on Social Problems in Iran University of Isfahan*, 10 (2), 55-72.

The lack of a relationship between cultural capital and divorce is so well explained by Bourdieu's theory. The port of Deylam is a traditional city where most marriages are based on family introductions. The boys and girls communicated based on their class habits, while the different cultural backgrounds between them could be neglected. Therefore, the couples had less conflicts with each other and the women adopted the procedure of adapting to their husbands' conflicting behaviors instead of wanting to divorce.

There was also no significant relationship between economic capital and divorce. Usually in traditional and small communities, including the port of Deylam, material possessions are not very different between individuals, while most families lead a simple life and are thus more satisfied. In this study, economic capital had little role in the women's objections against their living conditions.

The result was that social capital provided couples with a hidden social control over the departure from norms by creating a platform of cultural and social networks and providing opportunities for them to join a group in a way that one could feel belonging to it, while filling their free times with constructive and useful activities; besides, they easily trusted others and enjoyed supports from their group networks. In such circumstances, warm family organizations were formed to prevent the damage of divorce.

Keywords: Divorce tendency, Couple, Social capital, Cultural capital, Economic capital

References

- Amato, P. and Rogers, S. (1997). A Longitudinal Study of Marital Problems and Susequent divorce. *Journal of marriage and the family*, (59), pp. 612-624.
- Arasteh, R. (2007). *Investigating the relationship between cultural and economic capital of working women and the type of relations between spouses in the family*. Master's Thesis, Alzahra University. [In Persian]
- Bourdieu, P. (1986). *The form of capital*. J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Greenwood Press, New York, pp. 241-58.
- Bullen, P. & Onyx, J. (2005). *Measuring social capital in five communities in NSW*. Preston: Alternatives Pty Ltd.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal Sociology*, (94), 95-120.
- Coleman, J. (2001). *Foundations of social theory*. Saburi, M. Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
- Conger, R. and Elder, G. (1990). Linking economic hardship to material quality in stability. *Journal of Marriage And The Family*. 52(3), 643-656.
- Edward. J. N. & Fuller. S. S. (1992). Female employment and the family. *Journal of Marriage and Family*, 1 (54), 59-68.
- Fakouhi, N. (2005). *History, thought and theories of anthropology*. Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
- Field, C. (2013). Social capital. Ramezani, H. Ghafari, G. Tehran: Kavir. [In Persian]
- Fukuyama, F. (1997). Social capital and the modern capitalist economy: Creating a high trust workplace. *Stern Business Magazine*, 4(1), 1-16.
- Fukuyama, F. (1999). *The end of order: Social capital and its preservation*. Tavassoli, G. A. Tehran: Hekayat Ghalamnovin. [In Persian]
- Good, W. (1973). *The family and society*. Nasehi, V. Book Translation and Publishing Company. [In Persian]
- Gunn, S. (2005). Cultural capital and the english middle class in historical perspective. Bourdieu, P. *The British Journal of Sociology*, 56(1), 49-64.
- Harker, P. T. (2002). *Education and cultural capital in hacker: An introduction to the work of Pierre Bourdieu 'the Practice if theory'*. Maher, 1st Ed., Macmillan, Press T. London.
- Ishaqi, M., Mohebbi, F., Parvin, S., & Mohammadi, F. (2012). Assessing social factors affecting women's divorce request in tehran. *Women in Development and Politics (Women's Research)*, 38(3), 97-124. [In Persian]
- Mahdavi, S. A., Bahari, F., & Peykaristan, A. A. (2001). Marriage: Its stages and characteristics. *Journal of Medicine and Cultivation*, (43) 93-103. [In Persian]
- Marshall, A. (1961). *Principles of economics*. Motman, H. Tehran: University of Tehran. [In Persian]
- Masavati Azar, M. (1995). *Social pathology of iran, sociology of deviations*. Tabriz: Nobel. [In Persian]
- Milner, A. and Bravit, C. (2018). *An introduction to contemporary cultural theory*. Mohammadi, J. Tehran: Ghoghnos Publications. [In Persian]
- Mohseni, M. (2011). *Sociology of social deviations*. Tehran: Tahoori Library. [In Persian]
- Motahari, M. (2017). *The system of women's rights in Islam*. Qom: Sadra Publications. [In Persian]
- Niazi, M. and Kakonan, M. (2007). Sociological explanation of the relationship between family cultural capital and youth social identity. *National Studies Quarterly*, 31, 147-133. [In persian]
- Pargan, A., Hallajzadeh, H., Gholami, M. (2020). The impact of social and cultural capital on attitude toward divorce among people aged 21-50 years living in kerman. *Journal of Iranian Social Development Studies*, 12(2), 7-31. [In Persian]
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton, N. J., Princeton University Press.
- Rafipour, F. (1999). *Anomie or social chaos*. Tehran: Soroush Publications. [In Persian]
- Rahimi, H. (1997). Investigating the causes of divorce in Khorasan Province. *Journal of Population*, 33 & 34, 100-112. [In Persian]
- Ritzer, J. (2012). *Sociological theories in the contemporary era*. Thalasi, M., Tehran: Scientific Publications. [In Persian]
- Robbins, L. (1932). An essay on the nature and significance of economic science. *London: Macmillan*.
- Sadr al-Ashrafi, M., Cool Tarsi, M., Shamkhani, A., & Yousefi Afrashteh, M. (2013). Pathology of divorce and ways to prevent it. *Journal of Cultural Engineering*, (73 & 74), 26-53. [In Persian]
- Salehi Amiri, S. R. (2007). *Cultural concepts and theories*. Tehran: Ghoghnos Publications. [In Persian]
- Sarukhani, B. (1997). *Divorce: A research in recognizing reality and its factors*. University of Tehran Press. [In Persian]
- Sharipour, M. and Khoshfar, G. (2002). The relationship between cultural capital and the social identity of young people: Case study of Tehran. *Social Science Letter*. 20, 147-133. [In Persian]
- SiddiqSarvestani, R. (2011). *Social pathology (sociology of social deviations)*. Tehran: Samat. [In Persian]
- Smith, A. (1776). *An Inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. London, W. Strahan and T. Cadell.
- Smith, A. (1776). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. London: Printed for W. Strahan and T. Cadell.
- Trasbi, D. (2012). *Economics and culture*. Farhadi, K., Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
- Walczak. Y. and Burns, S. (1987). *Divorce: the child's point of view*. Taheri, F. Tehran: Markaz. [In Persian]

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران

سال دهم، شماره پیاپی (۳۳)، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۰، ص ۷۲-۵۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۴/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۸/۶

مقاله پژوهشی

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با تمایل به طلاق در میان زنان بندر دیلم

زهرا محمدی،* ، استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

zmohammadiz@pnu.ac.ir

چکیده

طلاق از آسیب‌های اجتماعی خانواده است که دلایل مختلفی دارد و روزه‌روز در حال افزایش است. هدف این پژوهش، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و تمایل به طلاق در میان زنان است. در این زمینه از نظریه‌های سرمایه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بوردیو (1986)، کلمن (1988)، فوکویاما (1997) و سایر دانشمندان استفاده شده است. پژوهش از نوع توصیفی و به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری زنان بندر دیلم است که به طلاق گرفتن از همسرانشان تمایل داشتند. به دلیل کوچک بودن جامعه آماری، به نمونه‌گیری نیازی نبود و ۵۴ نفر از آنها حاضر به پاسخگویی شدند. داده‌ها از طریق پرسشنامه گردآوری و با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل شد. با توجه به نرمال بودن داده‌ها، آزمون پی‌رسون برای رابطه بین متغیرها به کار گرفته شد. یافته‌ها نشان داد بیشترین زنان تمایل به طلاق گرفتن، در سنین جوانی بودند و طلاق آنان نیز در سال‌های اولیه ازدواج اتفاق افتاده است. بین سرمایه اجتماعی و تمایل به طلاق رابطه معکوس وجود داشت. زنان دارای مشارکت اجتماعی بیشتر، اقدامشان برای طلاق جدی بود. زنان دارای اعتماد بیشتر و روابط اجتماعی قوی‌تر، تمایل کمتری به طلاق داشتند. بین سرمایه اقتصادی و تمایل به طلاق و نیز سرمایه فرهنگی (تجسس یافته، عینیت یافته و نهادی) و تمایل به طلاق رابطه معناداری وجود نداشت. نتیجه اینکه سرمایه اجتماعی، نوعی کنترل اجتماعی پنهان برای زوجین فراهم می‌کند؛ یعنی وجود اعتماد و روابط اجتماعی قوی به‌ویژه نسبت به همسر موجب کاهش طلاق می‌شود.

واژه‌های کلیدی: تمایل به طلاق، زوجین، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اقتصادی

* نویسنده مسؤول:

محمدی، ز. (۱۴۰۰). «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با تمایل به طلاق در میان زنان بندر دیلم»، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۱۰(۲): ۷۲-۵۵.

2645-7539 / © 2021 The Authors. Published by University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

doi <http://dx.doi.org/10.22108/srsp.2021.129419.1718>

 <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23221453.1400.10.2.3.5>

مقدمه و بیان مسئله

خانواده از کهن‌ترین و در عین حال مهم‌ترین نهادهایی است که انسان در سایه آن زیسته است و به‌منزله کوچک‌ترین نهاد اجتماعی، آسیب‌پذیرترین گروه در برابر آسیب‌های اجتماعی است (محسنی، ۱۳۹۰: ۱۸). چگونگی و کیفیت خانواده در تحقق وظایف خویش، شاخص مناسبی برای ارزیابی عملکرد جامعه است. هرچه خانواده از عملکرد آشفته‌تری برخوردار باشد، سلامت جامعه بیشتر تهدید می‌شود؛ زیرا اختلال در عملکرد خانواده آن را به‌سمت فروپاشی سوق می‌دهد (مهروی هرسینی و همکاران، ۱۳۸۰: ۹۵). بررسی آثار در این زمینه و مطالعات و پژوهش‌های داخلی و خارجی، گواه صادق و راستینی بر اهمیت این قضیه است؛ به‌طوری که بیشتر مشکلات و آسیب‌ها ابتدا در نهاد خانواده بروز و در صورت پیشگیری نکردن و برخورد ناصحیح با آنها، به درون جامعه نیز رسوخ پیدا می‌کنند. یکی از آسیب‌هایی که سبب انحلال خانواده می‌شود، طلاق است.

عوامل مختلفی از جمله سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اقتصادی، در نوع ارتباط و ایجاد اختلاف بین زوجین و طلاق دخالت دارند. سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای منظمی از هنجارهای نظم‌بخش اجتماعی است که اعضای گروهی که میان آنها همکاری وجود دارد، در آن سهیم‌اند. پیوند اجتماعی، اعتماد، همبستگی گروهی، پایبندی به تعهدات و همیاری اجتماعی، از شاخص‌های عمده سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند. چنانچه سرمایه اجتماعی به معنی وجود هنجارهای رفتاری، بر تشریک مساعی مبتنی باشد، کج‌رفتاری‌های اجتماعی نیز نشانه نبودن سرمایه اجتماعی است (صدیق‌سروستانی، ۱۳۹۰: ۲۴۵-۲۴۴). اگر سرمایه اجتماعی فرد کم و محدود باشد، در شرایط پرسترس ممکن است طلاق را به‌منزله یک رفتار انطباقی جایگزین انتخاب کند. جایی که سرمایه اجتماعی زیادی وجود دارد، افراد به یکدیگر اعتماد دارند و احساس تعهد می‌کنند (محمدی، ۱۳۹۱: ۴۵).

طبق نظریه بورديو، عادت‌واره هر فرد نیروی محرک اعمال و رفتار روزمره اوست که در مرکز سرمایه‌های فرهنگی‌اش جای

دارد. سرمایه‌های فرهنگی ترکیبی از عادت‌واره‌ها، شناخت‌ها، آگاهی‌ها، آموزش‌ها و مدارک تحصیلی است که به‌صورت کلاسیک و آکادمیک در آموزشگاه‌ها کسب و یا به‌صورت خودآموز یا غیرکلاسیک آموخته شده‌اند. عادت‌واره‌ها نقش مهم‌تر و جدی‌تری در هدایت و کنترل رفتارها و اعمال انسان‌ها دارند (Bourdieu, 1986: 45).

بیشتر مواقع ازدواج به دو صورت شکل می‌گیرد: یکی زمانی که دختر و پسر در محیط‌های اجتماعی مانند دانشگاه، محیط کاری و مهمانی با یکدیگر آشنا می‌شوند و این رابطه به ازدواج ختم می‌شود. دیگری آنهایی که به‌صورت سنتی از طریق معرفی خانواده‌ها با هم آشنا می‌شوند و در نتیجه ازدواج کنند. در حالت اول دختر و پسر در ابتدا بیشتر بخش نهادی‌شده سرمایه فرهنگی (مدارک تحصیلی و یا مهارت‌هایی مانند هنر) خود را به نمایش می‌گذارند و خیلی کمتر از عادت‌واره‌ها صحبت می‌کنند. طبق گفته بورديو، بعد از شروع زندگی مشترک کم‌کم عادت‌واره‌ها در عمل نمایان می‌شوند و رفتار افراد را هدایت می‌کنند و سرمایه‌های فرهنگی کنار می‌روند یا کم‌رنگ می‌شوند. اگر تضادی در عادت‌واره‌ها وجود داشته باشد، خودنمایی می‌کند و اختلاف‌ها کم‌کم خود را نشان می‌دهند. با بالا رفتن اختلافات بین زوجین طلاق مطرح می‌شود. در حالت دوم که والدین غالباً براساس عادت‌واره‌های طبقاتی با هم ارتباط برقرار می‌کنند، فرزندان آنها نیز براساس عادت‌واره‌های خانوادگی با یکدیگر آشنا می‌شوند و برخورد می‌کنند. در این حالت، ممکن است سرمایه‌های فرهنگی زوجین متفاوت باشند؛ اما در ابتدای زندگی می‌توان از این تفاوت‌ها چشم‌پوشی کرد؛ بنابراین، تعارض کمی در زندگی مشترک به وجود می‌آید. سرمایه‌های فرهنگی نهادی بیشتر رونمایی هستند و به‌صورت حاشیه در زندگی باقی می‌مانند و امکان جدایی زن و مرد کمتر می‌شود.

طلاق پدیده‌ای است که از مسائل اقتصادی نیز تأثیر می‌گیرد؛ عوامل اقتصادی مثل فقر و درآمد کم خانواده و تورم، در جدایی زوجین مؤثرند (صدرالاشرفی و همکاران، ۱۳۹۱:

زوجین، فاصله تحصیلات زوجین، میزان درآمد و منزلت شغلی شوهر، مدت زمان ازدواج با پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده زن و شوهر رابطه معنی داری وجود داشت.

اسحاقی و همکاران (۱۳۹۱) پژوهش «سنجش عوامل اجتماعی مؤثر بر درخواست طلاق زنان در شهر تهران» را با روش پیمایشی و با پرسشنامه انجام دادند. ۲۳۹ زن متقاضی طلاق و همین تعداد زن غیرمتقاضی طلاق برای نمونه انتخاب شدند. نتیجه اینکه بین مؤلفه‌های نظم اجتماعی، سرمایه اجتماعی زوجین و همسان‌همسری بین دو گروه مطالعه شده تفاوت معنی داری وجود داشت. نتیجه رگرسیون احتمال طلاق نشان داد احتمال رخ ندادن طلاق برای کسی که نظم درون خانواده، همسانی زوجین، سرمایه اجتماعی و نگرش منفی به طلاق دارد، ۵۹ درصد است و کسی که این شرایط را ندارد، ۴۱ درصد احتمال دارد که طلاق بگیرد.

پرگان و همکاران (۱۳۹۹) پژوهش «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی و فرهنگی بر نگرش به طلاق در بین افراد ۲۱ تا ۵۰ ساله ساکن در شهر کرمان» را با نمونه ۴۰۰ نفری انجام دادند. نتایج نشان داد پاسخگویان دارای سرمایه اجتماعی و فرهنگی بیشتر، نگرش مثبت تری به طلاق داشتند. از بین ابعاد سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی تأیید شد و اعتماد اجتماعی و عضویت اجتماعی تأیید نشد. از بین ابعاد سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی عینیت یافته تأیید شد و سرمایه فرهنگی نهادی و تجسم یافته تأیید نشد. بین متغیرهای جمعیت‌شناختی، تحصیلات و درآمد رابطه معنادار و مستقیمی با نگرش به طلاق داشتند.

ادوارد و فولر^۲ (1992) پژوهش «اشتغال زن و ثبات نداشتن زندگی زناشویی» را براساس نمونه‌ای ۷۰۰ نفری از زنان تایلند انجام دادند. یافته‌ها نشان داد اشتغال زنان و تعداد ساعات کاری آنها مستقیماً با استقلال زنان به هم مرتبط‌اند و این مسائل بر فرایندهای متفاوت زناشویی مؤثرند. آنان نتیجه گرفتند که اشتغال زنان و استقلال طلبی آنها موجب بی‌ثباتی زندگی زناشویی می‌شود و طلاق را افزایش می‌دهد.

۵۲). به نظر کانگر و الدر^۱ (1990) دوره‌های سخت اقتصادی در جامعه، آثار زیانباری بر خانواده‌ها دارد که از جمله آنها احتمال گسیختگی خانواده و بی‌سامانی آن است. محرومیت اقتصادی تعاملات مثبت زوجین را کاهش و آنها را به سوی طلاق سوق می‌دهد.

بررسی ازم گسیختگی خانواده و طلاق و به‌ویژه عواملی که سبب آن می‌شوند، خودبه‌خود ضرورت پیدا می‌کند. همچنین بررسی عواملی که سبب گرایش زوجین به طلاق می‌شود، به دلیل پیامدهایی که در پی دارد، بیشتر دارای اهمیت است و در این بین، انواع سرمایه مهم است؛ بنابراین، این پژوهش درصدد بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با طلاق است.

بررسی پیشینه و مبانی نظری

تمایل به طلاق، اقدام برای آن و طلاق گرفتن پدیده‌ای است که امروزه در جوامع گسترش یافته است و جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و سایر دانشمندان برای پیشگیری و رفع این مشکل از زوایای مختلف به پژوهش پرداخته‌اند که به برخی از آنها اشاره می‌شود.

رحیمی (۱۳۷۹) پژوهش «بررسی علل طلاق در استان خراسان» را انجام داده است که نمونه آماری آن ۳۷۰ نفر از ۱۷۸۶۹ نفر مراجعه‌کننده به دادگاه خانواده بود. نتایج نشان داد وجود نداشتن تفاهم اخلاقی، تمکین نکردن، بیکاری، مشکلات مالی و اقتصادی، اعتیاد، مداخله دیگران، اختلاف سن و سطح سواد از مهم‌ترین عوامل طلاق بود.

آراسته (۱۳۸۶) پژوهش «بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و اقتصادی زنان شاغل با نوع روابط همسران در خانواده» را با نمونه تصادفی ۳۲۴ زن متأهل تهرانی مراجعه‌کننده به دادگاه‌های خانواده انجام و نشان داده است بیشترین متقاضیان طلاق، بین ۲۰ تا ۳۰ سال، با تحصیلات دیپلم و در پنج سال اول زندگی زناشویی بودند. همچنین بین سرمایه اقتصادی و فرهنگی زنان با روابط دموکرات با همسر و بین فاصله سنی

² Edward & Fuller

¹ Conger

آماتو و راجرز^۱ (۱۹۹۷) پژوهش «مطالعه طولی درباره مشکلات زناشویی و طلاق ناشی از آن» را در آمریکا بین ۴۶۹ نفر، به روش پانل انجام دادند. نتایج نشان داد مشکلات نکاحی مثل خیانت جنسی، حسادت، نوشیدن الکل، ولخرجی، بداخلاقی، ارتباط نداشتن و عصبانی بودن میزان طلاق را افزایش می‌دهد. در این میان، رابطه جنسی نامشروع پیش‌بینی‌کننده قوی برای طلاق بود.

طلاق از مهم‌ترین وقایع حیاتی است که امروزه به منزله مسئله اجتماعی در جهان مطرح است. این پدیده تأثیرات بسیاری بر زوجین، فرزندان و جامعه دارد و در بیشتر مواقع، سبب آسیب‌های اجتماعی می‌شود؛ از این رو، طلاق به هر دلیلی که اتفاق بیفتد، برای زن و مرد مشکلات عاطفی، روانی، اجتماعی و اقتصادی ایجاد می‌کند؛ به طوری که گاه در شخصیت اعضای خانواده نوعی آشفتگی و بی‌سامانی به وجود می‌آید و زمینه را برای گرایش به کج‌روی اجتماعی و جرایم آماده می‌کند (والچاک، ۱۳۶۶: ۶۷).

در میان نظرها درباره طلاق و علل و عوامل آن، مطهری به سستی روابط و پیوندها در جوامع غربی و صنعتی و این نکته اشاره دارد که لذت‌جویی و تحمل نکردن ناسازگاری‌ها از طرف زوجین، عامل رشد روزافزون طلاق در جوامع غربی است که در ایران به‌ویژه در شهرها نفوذ کرده و سبب افزایش آمار طلاق شده است. محیط اجتماعی و فضای حاکم بر جوامع غربی، عامل اصلی رشد خودخواهی و فردگرایی در جوامع غربی است (مطهری، ۱۳۷۵: ۲۶۳-۲۶۲).

نظریه سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی منبعی برای تسهیل کنش و دستیابی به اهداف گروهی است؛ این منبع شامل اعتماد، تعاملات و هنجارهای مشوق جمعی است که میان گروه‌های اجتماعی پدیدار و سبب تسهیل همکاری و تعامل و کاهش هزینه‌ها می‌شود.

کلمن^۲ (۱۹۸۸) معتقد است سرمایه اجتماعی عنصر مطلوبی برای انجام همکاری‌های درون‌گروهی است و هرچه میزان آن بالاتر باشد، دستیابی گروه به اهداف خود با هزینه کمتری انجام می‌شود. اگر در گروهی اعتماد و هنجارهای مشوق مشارکت سرمایه اجتماعی به اندازه کافی فراهم نباشد، هزینه‌های همکاری افزایش خواهد یافت و تحقق عملکرد، به برقراری نظام‌های نظارتی و کنترل پرهزینه بستگی دارد. در مقابل، وجود سرمایه اجتماعی به میزان کافی و مناسب، سبب برقراری انسجام اجتماعی و اعتماد متقابل می‌شود و هزینه‌های تعاملات و همکاری‌های گروهی کاهش و در نتیجه عملکرد گروه بهبود می‌یابد؛ بنابراین، هرچه سرمایه اجتماعی در گروه کمتر باشد، هزینه‌های تعامل و همکاری بیشتر و دستیابی به اهداف کمتر خواهد شد (به نقل از فیلد، ۱۳۹۲: ۱۹۴).

کاکس سرمایه اجتماعی را نوعی اتصال با رفتار اجتماعی در نظر می‌گیرد که دربرگیرنده تعاملات بی‌شماری است که زندگی شخصی و اجتماعی ما را شکل می‌بخشند (به نقل از احمدی، ۱۳۹۰: ۸۵). از نظر پاتنام^۳ (۱۹۹۳) سه مفهوم اساسی شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد، سه پایه اصلی سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند. به نظر فوکویاما^۴ (۱۹۹۷) یکی از منابع مهم سرمایه اجتماعی در سطح جهان، خانواده است؛ سرمایه اجتماعی شامل روابط اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت و انسجام اجتماعی است که خانواده به‌منزله گروه اولیه، هویت افراد را در این مؤلفه‌ها شکل می‌دهد؛ به عبارتی ایجادکننده اینها می‌شود. تغییر هنجارها در جهان صنعتی در طول سه دهه، از سال ۱۹۶۵ تا ۱۹۹۵، بسیار پرشتاب و چشمگیر بود که فوکویاما از آن با عنوان «فروپاشی بزرگ» یاد کرده است که این فروپاشی سبب زوال خانواده هسته‌ای شده است؛ به‌گونه‌ای که میزان قتل و طلاق در ایالات متحده و کشورهای اروپای غربی نسبت به دوره پیش از جنگ افزایش زیادی یافت (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۲۵-۲۴).

بوردیو سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از منابع مادی یا

² Colman

³ Putnam

⁴ Fukuyama

¹ Amato & Rogers

نظریه سرمایه فرهنگی

سرمایه فرهنگی مجموعه‌ای از روابط، معلومات، اطلاعات و امتیازات است که فرد برای حفظ کردن یا به دست آوردن یک موقعیت اجتماعی از آنها استفاده می‌کند. سرمایه فرهنگی برخلاف سرمایه اقتصادی نمی‌تواند به ارث برسد و یا به صورت خیلی ملموس در تصرف و مالکیت فرد باشد، بلکه به طور ضمنی و در طی فرایند جامعه‌پذیری انتقال می‌یابد. انتقال سرمایه فرهنگی از راه آموزش و تمرین فرهنگی ممکن می‌شود. سرمایه فرهنگی دائماً خود را بازتولید می‌کند؛ بدین ترتیب، افراد در طول زندگی خود دائماً مجهز به ابعاد فرهنگی جدیدی می‌شوند که به گونه آزادانه‌ای از بین تجربیات مطلوب برمی‌گزینند؛ ولی این انتخاب‌ها تنها از بین جنبه‌هایی از فرهنگ صورت می‌گیرد که با جهت‌گیری و عادات وی منطبق باشند؛ بنابراین، تنها چیزهایی را می‌آموزند که شبیه عادات و سلیق آنان است و تغییر چندانی در سرمایه فرهنگی آنان ایجاد نمی‌کند (صالحی‌امیری، ۱۳۸۶: ۶۴).

هایس^۱ (۲۰۰۰) اصطلاح سرمایه فرهنگی را بازنمای جمع نیروهای غیراقتصادی مثل زمینه خانوادگی، طبقه اجتماعی، سرمایه‌گذاری‌های گوناگون و تعهدات نسبت به تعلیم و تربیت، منابع مختلف و مانند آنها می‌داند که بر موفقیت آکادمیک (علمی یا تحصیلی) تأثیر می‌گذارد. تمرکز اصلی نظریه سرمایه فرهنگی این است که فرهنگ از طریق سیستم آموزشی که بازتاب فرهنگ طبقه حاکم است، انتقال می‌یابد و تشویق می‌شود و در نهایت، موجب بازتولید همان فرهنگ خواهد شد. ریچاردز و انگ هافت^۲ (۲۰۱۲) سرمایه فرهنگی را انواع گوناگون دانش‌ها و مهارت‌ها می‌داند و برکس و فولک^۳ (۲۰۰۷) واژه سرمایه فرهنگی را برای اشاره به قابلیت‌های انعطاف‌پذیر جوامع انسانی برای پرداختن به زیست محیط و اصطلاح آن به کار می‌برند (به نقل از تراسی، ۱۳۹۱: ۷۴).

بورديو سرمایه فرهنگی را رابطه‌ای اجتماعی درون

معنوی می‌داند که به فرد یا گروه اجازه می‌دهد با شبکه پایداری از روابط کم‌ویش نهادینه‌شده آشنا شوند و شناخت متقابل را در اختیار داشته باشند. او بر ضرورت تراکم و دوام پیوندها (یعنی ارتباطات) تأکید می‌ورزد. سرمایه اجتماعی مجموعه منابع واقعی یا مجازی است که از طریق داشتن شبکه‌های پایا و کم‌ویش نهادینه‌شده روابط دوطرفه انباشته می‌شود. بورديو استدلال می‌کند که فهم جهان اجتماعی بدون دانستن نقش «تمام اشکال سرمایه و نه تنها شکل اقتصادی آن» امکان‌پذیر نیست (Bourdieu, 1986: 422). از نظر بورديو ارزش پیوندهای یک فرد با میزان سرمایه اجتماعی یک فرد به تعداد ارتباطاتی که او می‌تواند برقرار کند و میزان سرمایه‌ای (فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) که آن ارتباطات دارند، وابسته است (به نقل از فیلد، ۱۳۹۲: ۸۱).

سرمایه اجتماعی از جمله نظریاتی است که تمامی عناصر آن درباره مفاهیم مددکاری اجتماعی و علایق و ابزارهای این حرفه است؛ از این رو، در این پژوهش قصد بر آن است تا با بهره‌جستن از نظریه سرمایه اجتماعی به این سؤال پاسخ داده شود که آیا دریافت حمایت و کمک از سوی افراد و گروه‌های اجتماعی، زمانی که با مشکلی روبه‌رو می‌شوند و در تنگنایی قرار می‌گیرند، می‌تواند به آنها کمک کند و آیا همدلی و یاری اعضای شبکه در زمان رویارویی با بحران، از پناه‌بردن زوجین به طلاق جلوگیری می‌کند. آیا شرکت در فعالیت‌های شهروندی و اندیشیدن به مسائل و مشکلات جامعه خود، می‌تواند حس تعلق در زوجین به وجود آورد تا جایی که زوج با یک خودپنداره بارز و مفید، بتواند عاقلانه به رفتار پرخطری همچون طلاق اندیشه کند؟ در جایی که در یک رابطه نزدیک و دوسویه، فرد به آشنایان و اطرافیان خود اعتماد دارد، آیا این اعتماد می‌تواند به یک اهرم کنترل‌کننده تبدیل شود؟ در واقع، فرض پژوهش حاضر این است که زوجین زمانی به سمت طلاق روی می‌آورند که از داشتن یک شبکه اجتماعی که اطلاعاتی در زمینه طلاق و پیامدهای آن به آنها بدهد، محروم باشند و از مسائل اجتماعی و قانونی طلاق و اثرات آن بر سلامت نیز آگاهی نداشته باشند.

¹ Hayes

² Richards Wang Hoft

³ Brex and Folk

سرمایه اختصاصی و خانوادگی حفظ شده است. در سرمایه‌گذاری فرهنگی تلاش دولت برای فراگیری نظریه‌ها و تکنیک‌ها در مدارس و دانشگاه‌ها، مانند سرمایه‌گذاری اقتصادی قسمتی از ثروت و ذخیره مملکت محسوب می‌شود که افراد به‌منزله تولیدکننده و مصرف‌کننده به آن دسترسی دارند (میلنر و براویت، ۱۳۹۴: ۱۱۷)؛ بنابراین، سرمایه فرهنگی هر آن چیزی است که بتوان آن را ارائه و تمایز داد. سرمایه فرهنگی همان فرهنگ به‌جامانده از گذشتگان است که به‌وسیله آن انسان‌ها نیازهای مختلف خود را برطرف می‌کنند؛ زیرا در صورت وجود داشتن این سرمایه انسان‌ها مجبورند از صفر شروع کنند و تمام مراحل را که پیشینیان رفته بودند، دوباره طی کنند.

نظریه سرمایه اقتصادی

آلفرد مارشال اقتصاد را مطالعه بشر در مسیر عادی زندگی می‌خواند که از دیدگاه اجتماعی رفاه مادی بشر را تأمین می‌کند (مارشال، ۱۳۴۰: ۷۹). آدام اسمیت (۱۷۷۶) در پژوهشی درباره ماهیت و ثروت ملل، اقتصاد را علم ثروت می‌داند و معتقد است انسان همیشه به یاری هم‌نوعان خود احتیاج دارد و حساب‌کردن تنها از روی خیرخواهی آنها امری بیهوده است. آدمی در جلب یآوری و همراهی دیگران وقتی بهتر کامیاب می‌شود که آنان را ذینفع و قانع کند که قبول پیشنهاد او به نفع خود آنهاست. این همان کاری است که فردی که مبادله معینی را پیشنهاد می‌کند، انجام می‌دهد؛ یعنی آنچه را من به آن نیاز دارم به من بدهید تا من هم آنچه را شما به آن احتیاج دارید به شما بدهم. مفهوم هر معامله همین است و به همین ترتیب است که ما امروزه بیشتر خدمات و چیزهای موردنیاز خود را از یکدیگر به دست می‌آوریم. ما به انسانیت و نوع‌دوستی آنها متوسل نمی‌شویم، بلکه به نفع‌طلبی و سودجویی آنها مراجعه می‌کنیم. ما از نیازمندی‌های خود با آنها صحبت نمی‌کنیم، بلکه از منافع آنها سخن می‌رانیم.

لیونل رابینز اقتصاد را علم تخصیص منابع محدود می‌داند؛ منابعی که برای برآورده شدن نیازهای بشری به میدان کشیده

سازواره‌ای از تعاملات می‌داند که مشتمل بر دانش فرهنگی انباشته است و براساس آن عمل می‌کند و منتهی به قدرت و منزلت می‌گردد (Harker, 2002: 13). بوردیو هر آنچه را جزء علایق خاص طبقه متوسط است، معیار سنجش سرمایه فرهنگی در نظر می‌گیرد. وی تنها به تأثیرات طبقه اجتماعی بر سلاطین فرهنگی مردم نمی‌پردازد، بلکه به نقش فرهنگ در بازتولید روابط طبقاتی در جامعه نیز توجه دارد؛ بنابراین، افراد می‌توانند موقعیت مربوط به طبقه اجتماعی خویش را با مالکیت سرمایه اقتصادی (ثروت / رفاه) و نیز با سرمایه فرهنگی بهبود بخشند. سرمایه فرهنگی مجموعه‌ای از توانمندی‌ها، عادت‌ها و طبع‌های فرهنگی شامل دانش، زبان، سلیقه یا ذوق و سبک زندگی است (Gunn, 2005). سرمایه فرهنگی قدرت استفاده از کالاهای فرهنگی در هر فرد تعریف شده است (فکوهی، ۱۳۸۱: ۳۰۰). بوردیو معتقد است ابعاد سرمایه فرهنگی به سه صورت تجلی پیدا می‌کنند: ۱. سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته که همراه با تولد است و نمی‌توان آن را مبادله کرد. این نوع سرمایه توانایی‌های بالقوه‌ای است که به تدریج به بخشی از وجود فرد تبدیل و درونی می‌شوند. ۲. سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته که بیشتر در کالاها و اشیای مادی تجسم می‌یابد و انتقال‌پذیر است. ۳. سرمایه فرهنگی نهادی و ضابطه‌ای که برای دارنده خود، موقعیت و پایگاه اجتماعی ایجاد می‌کند و کسب انواع مدرک دانشگاهی است (نیازی و کارکنان، ۱۳۸۶: ۶۰-۶۱). به‌طور کلی بعد تجسم‌یافته یا ذهنی شامل تمایلات و گرایش‌های روانی فرد نسبت به استفاده از کالاهای فرهنگی است. بعد عینی شامل میزان مصرف کالاهای فرهنگی است. بعد نهادی شامل مدارک و مدارج تحصیلی و علمی - فرهنگی فرد است (شارع‌پور و خوشفر، ۱۳۸۱: ۱۳۴).

سرمایه فرهنگی می‌تواند با کارکرد خود به سرمایه اقتصادی تبدیل شود و برعکس (صالحی‌امیری، ۱۳۸۶: ۶۶). کارکردهای اجتماعی مهارت‌ها، صلاحیت‌ها و دانش‌های فرهنگی کسب‌شده دقیقاً شبیه کارکرد سرمایه اقتصادی است (میلنر و براویت، ۱۳۹۴: ۳۱۸). بوردیو معتقد است کشش و علاقه افراد و گروه‌ها از منابع و میراثی بهره می‌گیرد که مانند یک

خانواده کمک می‌کند. در برخی موارد نیز استقلال مالی زنان انگیزه مردان را برای طلاق تقویت می‌کند. در تبیین جامعه‌شناختی پدیده طلاق از نظریه‌های خرد و کلان استفاده می‌شود تا چگونگی این مسئله تبیین شود:

بحران ارزش‌ها: در جوامعی که در حال انتقال از وضع اجتماعی و اقتصادی خاص به وضع و شرایط دیگری هستند مشکلاتی پدید می‌آید که نتیجه تصادم نگرایی و پایبندی به سنت‌های دیرین و تشدید جنگ بین نسل‌هاست؛ به بیان دیگر، در هنگامه بحران ارزش‌ها، ارزش‌های اساسی یک جامعه بر لذت‌طلبی، تمتع آنی، مصلحت‌گرایی فردی، سودگرایی، ماده‌گرایی و ابزارگرایی استوارند و انسان‌ها فقط مصالح خویشتن را در نظر می‌گیرند. در چنین شرایطی همه چیز در چارچوب امور مادی، ملموس و حتی جسمانی خلاصه می‌شود و ارتباطات انسانی نیز از این شرایط تأثیر می‌پذیرند. روابط انسان‌ها از بعد معنوی تهی و صرفاً در التذاذ آنی صرف می‌شود. این نوع روابط بسیار سست، آسیب‌پذیر و شکننده‌اند و به محض آنکه مصلحت دیگری ایجاب کند و یا بر اثر مرور زمان یا عوامل دیگر، رابطه‌ها از درون تهی می‌شوند و به بهانه‌های مختلف می‌شکنند؛ در این شرایط روابط زوجیت نیز از این قاعده مستثنی نیستند و آمار طلاق روزبه‌روز افزایش خواهد یافت (مساواتی‌آذر، ۱۳۷۴: ۲۸۱).

نظریه آنومی: آنومی به مفهوم نداشتن اجماع درباره اهداف اجتماعی، انتظارات جمعی و الگوی رفتار برای اعضای جامعه است. این حالت سبب محو و غیبت تدریجی ضابطه اخلاقی می‌شود و جامعه کنترل اجتماعی خود را از دست می‌دهد. هنگامی که جامعه در حال گذار و دگرگونی است بسیاری از انسان‌ها دچار سردرگمی می‌شوند و قواعد و ارزش‌های جامعه برای آنها بی‌اهمیت و کم‌ارزش می‌شود. از سوی دیگر، ارزش‌های جدید و منطبق با شرایط نیز هنوز در جامعه جا نیفتاده‌اند؛ در واقع، جامعه دو ساخت دارد. در این جامعه برخی از ساخت کهن و برخی از ساخت جدید پیروی می‌کنند (ساروخانی، ۱۳۷۶: ۱۲۸). از هم‌پاشیدگی هنجارها و آنومی، وضعیتی را ایجاد می‌کند که آرزوهای بی‌حد و حصر

می‌شوند. منابع مختلف زمانی اقتصادی تلقی می‌شوند که کمیاب باشند؛ بنابراین، اقتصاد به عرصه‌هایی کشیده می‌شود که به‌طور سنتی غیراقتصادی تلقی می‌شوند، مانند روابط خانوادگی (Robbins, 1932: 15).

از نظر بوردیو (1986) معنا و مفهوم سرمایه اقتصادی از پهنه اقتصادی سرچشمه می‌گیرد؛ در واقع، موقعیت افراد برحسب حجم و نوع سرمایه آنها مشخص می‌شود و جایگاه آنان را ابتدا در خانواده و سپس در جامعه مشخص می‌کند. سرمایه اقتصادی بدون واسطه به پول تبدیل می‌شود و به‌صورت حق مالکیت نهادی می‌گردد؛ در واقع، تمام امکانات، دارایی‌ها، منابع و لوازمی که قابلیت مبادله با پول را داشته باشند و ارزش مادی آنها به وسیله نهادهای حقوقی تأیید شده باشد، در زمره سرمایه اقتصادی قرار می‌گیرند؛ به عبارت دیگر، سرمایه اقتصادی فرد شامل امکاناتی است که برای رفاه اقتصادی در اختیار دارد.

الگوی کسب معاش، مسائلی همچون ضعف ارتباطی بین زن و شوهر، تغییرات در الگوی مصرف، جایگاه و نقش زن و مرد در خانواده و تغییر در الگوی رفتاری زنان، دست در دست هم داده و بستر ساز طلاق می‌شود. روحیه مصرف‌زدگی و مصرف‌گرایی و ایجاد نیازهای کاذب و غیرواقعی نیز می‌تواند انگیزه‌ای برای کسب درآمد اقتصادی برای زنان و اشتغال حرفه‌ای محسوب شود؛ البته ممکن است مشارکت زنان در کسب معاش، کاهش آسایش و راحتی، مسئولیت‌شدن خستگی ناشی از کار در منزل و خارج از آن، کم‌شدن آستانه تحمل روانی نسبت به اعمال کودکان به علت فشار مضاعف بر مادر، تضعیف روابط عاطفی میان همسران و بالاخره بروز شکاف و اختلاف در خانواده را به دنبال داشته باشد. امروزه تحصیلات عالی و اشتغال، نوعی سرمایه اجتماعی برای خانواده محسوب می‌شود و خانواده می‌کوشد تا با احراز موقعیت‌های مناسبی در این عرصه‌ها وضعیت اجتماعی خود را اعتلا بخشد؛ اما احساس استقلال مالی زن در پاره‌ای از اوقات به‌گونه‌ای سبب امتناع آنها در تمکین به حقوق شوهر و امتناع از وظایف زوجیت می‌شود و این رویه به فروپاشی نهاد

جدایی آنها می‌شود. قدرت همسر برای تصمیم‌گیری در خانواده متأثر از پایگاه‌های گسترده‌تر آنها در جامعه است که این پایگاه‌های اقتصادی و اجتماعی گسترده‌تر به وسیله سه متغیر (تحصیلات، اشتغال و درآمد) اندازه‌گیری می‌شود. قدرت شوهر با افزایش سطح تحصیلات، درآمد و پایگاه شغلی وی و یا مجموعه‌ای از این عوامل افزایش می‌یابد.

نظریه نیاز - انتظار: هر موقعیتی هنجارهایی دارد که صاحب آن موقعیت، باید براساس آن عمل کند و افرادی که با وی در کنش متقابل هستند، از او انتظار دارند براساس هنجارهای آن موقعیت عمل کنند. تحقق نیافتن انتظارات، بی‌تعادلی بین خواسته‌هاست. زن و شوهر با تصورات خاصی درباره زندگی زناشویی اقدام به ازدواج می‌کنند و زندگی را با انتظارات مشخصی درباره اینکه همسرشان چگونه با او رفتار خواهد کرد، آغاز می‌کنند. اگر این انتظارات برآورده نشود، ناراضی و پشیمان خواهند شد. از کمپ معتقد است احساس رضایت با نحوه انطباق کامل امیدها و انتظارات با پیشرفت‌های فردی تعیین می‌شود؛ در حالی که، نارضایتی معلول ناکامی در رسیدن به انتظارات است. در برخی جوامع، جوان درک رمانتیک از ازدواج دارد و بعد از پیوند زناشویی در بهترین صورت آن را خسته‌کننده و یکنواخت و در بدترین شرایط آن را رنجی روانی می‌یابد. در بیشتر جوامع جوانان می‌آموزند که از همسر خود فقط انتظار احترام و انجام وظایف همسری داشته باشند نه الزاماً خوشبختی (گود، ۱۳۵۲: ۲۵۳).

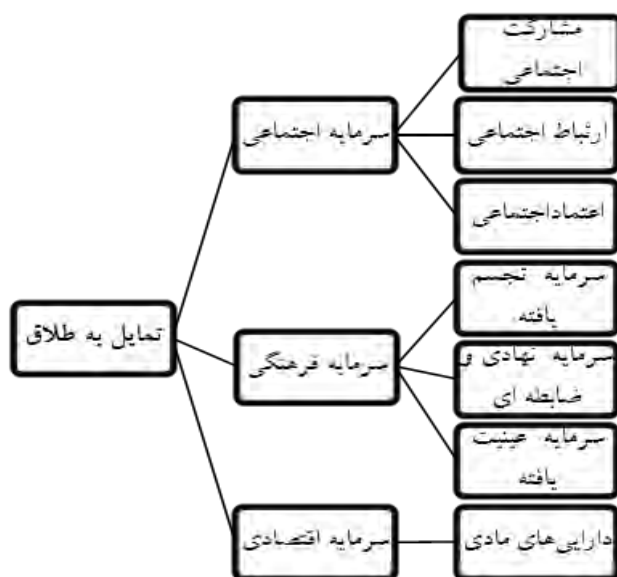
نظریه خودمیان‌بینی: هرگاه انسان یا انسان‌هایی، دیگری یا دیگران را با خود و ارزش‌های خود ارزیابی کنند، دچار خودمیان‌بینی شده‌اند؛ این وضعیت جلوه‌ای از خودگرایی است. این حالت بر روابط انسان با دیگران تأثیر منفی می‌گذارد و سبب سستی ارتباط، نداشتن امنیت، انزوای اجتماعی در سطح زندگی خانوادگی و اجتماعی می‌شود. گسترش اخلاق خودگرایی و بی‌توجهی به خواسته‌ها و نیازهای فرد مقابل در زندگی زناشویی می‌تواند موجب اختلاف و ستیزه در کانون خانواده شود. امروزه با اصالت قرار گرفتن «خود»، آمار طلاق رو به فزونی است (ساروخانی، ۱۳۷۶: ۱۵۷).

ایجاد می‌شود و از آنجا که طبعاً این آرزوها نمی‌توانند ارضا شوند، وضعیت نارضایتی اجتماعی پدید می‌آید که در جریان اقدامات منفی اجتماعی نظیر طلاق، خودکشی و ... ظاهر می‌شود که از نظر آماری سنجیدنی است (رفیع‌پور، ۱۳۷۸: ۸).

بحران وجدان جمعی: وجدان جمعی از مهم‌ترین ضمانت‌های تحقق اهداف و ارزش‌های جامعه است. شخص یا اشخاص می‌توانند هنجارهای جامعه را تحقیر کنند، اما در برابر وجدان جمعی جز اطاعت راهی ندارند. به اعتقاد دورکیم هر قدر وجدان جمعی قوی باشد، خشم عمومی در مقابل هنجارشکنی حادث‌تر است. با ضعیف شدن وجدان جمعی ارزش‌های منفی منتسب به طلاق کاهش می‌یابد و جامعه مطلقه‌ها را «مطرودان اجتماعی» تلقی نمی‌کند و بدین ترتیب بر میزان طلاق افزوده می‌شود؛ به عبارت دیگر، جامعه‌ای که طلاق را پدیده‌ای عادی و طبیعی می‌داند رواج آن را نیز موجب خواهد شد (ساروخانی، ۱۳۷۶: ۸۹).

نظریه مبادله: یکی از نظریه‌پردازان این نظریه هومنز است که بیشتر به مبادله بین دو نفر توجه دارد و بر این باور است که اساس مبادله اجتماعی به منفعت شخصی و ترکیبی از نیازهای اقتصادی و روانی استوار است و سعی کرده است قضایای خود را بر اصول روانی بنا کند. وی پنج قضیه (موفقیت - انگیزه، محرک - پاسخ، پاداش - تنبیه، محرومیت - سیری، و پرخاشگری - تأیید) را در این رابطه بیان می‌کند که اساس نظریه مبادله را تشکیل می‌دهند (ریتزر، ۱۳۸۸: ۴۳۱-۴۲۷). روی هم‌رفته، می‌توان از نظریه مبادله، در تحلیل بیشینه‌سازی سود در تصمیم‌های مربوط به طلاق استفاده کرد. افرادی که تصمیم به طلاق دارند، باید منافع ازدواج خودشان نسبت به سایر ازدواج‌ها و همچنین نسبت به زندگی مجردی پس از طلاق را ارزیابی کنند.

نظریه توزیع قدرت: گاه بین زن و شوهر تضادی ایجاد می‌شود و هریک برای احراز منزلت خود و رسیدن به اهداف خویش، از طریق توسل به امکانات مالی، فرهنگی و ... قصد تسلط بر دیگری را دارد. تداوم این وضعیت، تنش و کشمکش بین زوجین را افزایش می‌دهد و در نهایت، سبب

شکل ۱- الگوی مفهومی پژوهش

Fig 1- Conceptual model

فرضیه های پژوهش

انجام شده است. جامعه آماری شامل زنان ازدواج کرده شهر دیلم بود که ۵۴ نفر از زنانی که به طلاق گرفتن از همسرانشان تمایل داشتند یا در شرف گرفتن طلاق بودند، همکاری کردند. نمونه ها طی بازه زمانی گردآوری داده ها با مراجعه به مراکز مشاوره خانواده و دادگاه خانواده در شهر دیلم از بین مراجعانی که تمایل به پاسخگویی داشتند، انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه است که حاوی سؤالات جمعیتی و سؤالاتی درباره طلاق و سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است. برای سرمایه اقتصادی از سؤالات محقق ساخته و برای سرمایه اجتماعی از پرسشنامه استاندارد بولن و اونیکس (2005) و پرسشنامه سرمایه فرهنگی بورديو بهره گرفته شده است. برای تأیید پرسشنامه از روایی محتوایی استفاده شد. با توجه به جامعه آماری که فرهنگ خاصی دارند، به کمک استادان و صاحب نظران و با اعمال تغییرات پیشنهادی، رو بودن ابزار انتخاب شد. برای تعیین پایایی متغیرها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج زیر به دست آمد.

۱. بین مشارکت اجتماعی و تمایل به طلاق در بین زنان شهرستان دیلم رابطه معنی داری وجود دارد.
۲. بین اعتماد اجتماعی و تمایل به طلاق در بین زنان شهرستان دیلم رابطه معنی داری وجود دارد.
۳. بین روابط اجتماعی و تمایل به طلاق در بین زنان شهرستان دیلم رابطه معنی داری وجود دارد.
۴. بین سرمایه تجسم یافته و تمایل به طلاق در بین زنان شهرستان دیلم رابطه معنی داری وجود دارد.
۵. بین سرمایه عینیت یافته و تمایل به طلاق در بین زنان شهرستان دیلم رابطه معنی داری وجود دارد.
۶. بین سرمایه نهادی و تمایل به طلاق در بین زنان شهرستان دیلم رابطه معنی داری وجود دارد.
۷. بین دارایی های مادی و تمایل به طلاق در بین زنان شهرستان دیلم رابطه معنی داری وجود دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی - همبستگی و به روش پیمایشی

اسمیرنوف تأیید و برای بررسی روابط میان متغیرهای پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. محاسبات آماری با استفاده از نسخه ۲۳ نرم افزار Spss انجام شد.

یافته‌های پژوهش

در پرسش از ویژگی‌های جمعیتی پاسخگویان، سن، تحصیلات، وضعیت اشتغال، مدت زندگی مشترک و تعداد فرزندان مدنظر قرار گرفت و اطلاعات آن در جدول زیر درج شد.

جدول ۱- آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

Table 1- Cronbach's alpha of research variables

متغیر	میزان آلفا
تمایل به طلاق	۰/۸۳۴
سرمایه اجتماعی	۰/۸۵۲
سرمایه فرهنگی	۰/۹۱۰
سرمایه اقتصادی	۰/۹۲۵

در پژوهش حاضر برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. نرمال بودن داده‌های پژوهش با استفاده از آزمون کولموگروف -

جدول ۲- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان برحسب ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

Table 2 - Frequency distribution and percentage of respondents according to demographic characteristics

درصد	تعداد	ویژگی
۱۶/۷	۹	زیر ۲۰ سال
۱۸/۵	۱۰	۲۱-۲۵
۲۲/۱	۱۲	۲۶-۳۰
۲۰/۴	۱۱	۳۱-۳۵
۱۳	۷	۳۶-۴۰
۹/۳	۵	بالای ۴۰ سال
۱۶/۷	۹	بی سواد
۲۹/۶	۱۶	ابتدایی
۳۷	۲۰	سیکل
۳/۷	۲	کاردانی
۹/۳	۵	دیپلم
۳/۷	۲	کارشناسی
۲۰/۴	۱۱	بیکار
۲۵/۹	۱۴	کارمند
۲۴/۱	۱۳	کارگر
۲۹/۶	۱۶	آزاد
۴۸/۱	۲۶	کمتر از ۲ سال
۱۳	۷	۲-۵
۱۸/۵	۱۰	۶-۱۰
۱۳	۷	۱۱-۱۵
۷/۴	۴	بیش از ۱۶ سال
۲۲/۲	۱۲	بدون فرزند
۲۴/۱	۱۳	۱ فرزند
۴۸/۱	۲۶	۲ فرزند
۵/۶	۳	۳ فرزند

به نیمی از زنان (۴۸/۱ درصد) در کمتر از دو سال زندگی مشترک با همسرانشان تمایل به طلاق داشته‌اند و کمترین میزان مربوط به زندگی مشترک بالای ۱۶ سال با ۷/۴ درصد بود. از نظر داشتن فرزند، ۲۲/۲ درصد از زنانی که تمایل به طلاق گرفتن داشتند، بدون فرزند بودند و نزدیک به نیمی از آنها (۴۸/۱ درصد) دو فرزند داشتند.

چنانچه در جدول ۲ مشاهده می‌شود، بیش از نیمی از پاسخگویان (۵۷/۳ درصد) کمتر از ۳۰ سال سن داشتند. از نظر سواد و تحصیلات ۱۶/۷ درصد از پاسخگویان بی‌سواد و حدود ۷۰ درصد از آنها زیر دیپلم بودند. از نظر وضعیت اشتغال ۲۰/۴ درصد از زنان بیکار بودند و بقیه نیز مشاغل سطح پایینی داشتند. از نظر مدت‌زمان زندگی مشترک نزدیک

جدول ۲- رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و تمایل به طلاق در بین زنان

Table 2- Relationship between components of social, cultural and economic capital and the tendency to divorce among women

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی داری
مشارکت اجتماعی	۰/۲۵۰	۰/۰۰۱
اعتماد اجتماعی	-۰/۱۶۳	۰/۰۰۰
روابط اجتماعی	-۰/۳۳۰	۰/۰۰۱
سرمایه تجسم یافته	-۰/۲۲۴	۰/۹۰۰
سرمایه عینیت یافته	-۰/۱۲۵	۰/۸۲۱
سرمایه نهادی و ضابطه‌ای	-۰/۱۸۰	۰/۶۵۲
دارایی‌های مادی	۰/۵۲۳	۰/۸۵۶

با ۰/۲۲۴- است. با توجه به اینکه مقدار خطای آن از ۵ درصد بیشتر است، می‌توان گفت بین سرمایه تجسم یافته و تمایل به طلاق در بین زنان بندر دیلم رابطه معنی داری وجود ندارد. ضریب همبستگی بین متغیر سرمایه نهادی و تمایل به طلاق برابر با ۰/۱۲۵- است. با توجه به اینکه مقدار خطای آن از ۵ درصد بیشتر است، می‌توان گفت بین سرمایه عینیت یافته و تمایل به طلاق در بین زنان بندر دیلم رابطه وجود ندارد. ضریب همبستگی بین متغیر سرمایه نهادی و تمایل به طلاق برابر با ۰/۱۸۰- و سطح معنی داری آن ۰/۵۲۲ است. با توجه به اینکه مقدار خطای آن از ۵ درصد بیشتر است، می‌توان گفت بین سرمایه نهادی و تمایل به طلاق در بین زنان بندر دیلم رابطه معنی داری وجود ندارد. ضریب همبستگی بین متغیر دارایی‌های مادی و تمایل زنان به طلاق برابر با ۰/۵۲۳ است. با توجه به اینکه مقدار خطای آن از ۵ درصد بیشتر است، می‌توان گفت بین دارایی‌های مادی و تمایل به طلاق زنان رابطه معنی داری وجود ندارد.

با توجه به نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش ملاحظه می‌شود که بین سرمایه اجتماعی و تمایل زنان بندر دیلم به طلاق رابطه وجود دارد؛ به این صورت که بین مشارکت اجتماعی و تمایل به طلاق در بین زنان بندر دیلم رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد؛ یعنی هرچه مشارکت اجتماعی زنان بیشتر باشد، میزان تمایل به طلاق در آنان نیز بیشتر می‌شود. بین روابط اجتماعی و تمایل به طلاق در بین زنان بندر دیلم رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد؛ یعنی هرچه روابط اجتماعی زنان بیشتر باشد، میزان تمایل آنان به طلاق کمتر می‌شود. بین روابط اجتماعی و تمایل به طلاق در بین زنان بندر دیلم رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد؛ یعنی هرچه روابط اجتماعی زنان بیشتر باشد، میزان تمایل آنان به طلاق کمتر می‌شود.

نتایج آزمون نشان داد بین سرمایه فرهنگی و تمایل زنان بندر دیلم به طلاق رابطه وجود ندارد؛ به این صورت که ضریب همبستگی بین متغیر سرمایه تجسم یافته و طلاق برابر

نتیجه

آنها را به سمت طلاق سوق می‌دهد.

بین سرمایه اجتماعی و تمایل به طلاق رابطه معکوس و معنی‌داری وجود داشت. زنان دارای اعتماد اجتماعی بیشتر، تمایلشان به طلاق کمتر بود. این نتیجه با نتایج پژوهش اسحاقی و همکاران (۱۳۹۱) همسوست. در تحلیل توجه به این نکته ضروری است که وقتی اعتماد وجود دارد، احساس تعهد بیشتر و تعهد زوجین به یکدیگر موجب انسجام خانواده می‌شود، به‌ویژه در بندر دیلم که غالباً خانواده‌ها همدیگر را می‌شناسند و در ازدواج فرزندانشان به یکدیگر اعتماد می‌کنند و بین خانواده و طایفه انسجامی وجود دارد که مانع جدایی و طلاق می‌شود.

در این پژوهش هرچه روابط اجتماعی زنان بیشتر بود، کمتر تمایل به طلاق داشتند. در پژوهش‌های آماتو و راجرز (۱۹۹۷)، آراسته (۱۳۸۶) نیز این نتیجه به دست آمده است. در تحلیل با استفاده از نظر بورديو ارزش پیوندهای فرد به تعداد ارتباطاتی است که او برقرار می‌کند، هر قدر ارتباطات بیشتر باشد وابستگی بیشتر خواهد شد؛ بنابراین، روابط اجتماعی قوی موجب وابستگی به‌ویژه بین زوجین می‌شود و طلاق به ذهن آنها متبادر نمی‌شود.

در این پژوهش زنان دارای مشارکت اجتماعی بیشتر، تمایل بیشتری به طلاق گرفتن داشتند. در تحلیل براساس نظریه کلمن (۱۳۷۷) اگر در گروهی هنجارهای مشوق مشارکت سرمایه اجتماعی به اندازه کافی نباشد، هزینه‌های همکاری افزایش می‌یابد. وقتی مشارکت اجتماعی زنان بیشتر می‌شود ممکن است مانع تعامل کافی با همسر شود؛ در حالی که مردان جامعه سنتی بیش از آنکه تمایل به مشارکت اجتماعی زنانشان داشته باشند، خواستار مشارکت در امور خانوادگی‌اند و در صورت تفاهم‌نداشتن در این زمینه، تمایل به طلاق حاصل می‌شود. هرچند نتایج پژوهش‌های پرگان و همکارانش (۱۳۹۹) مخالف با این نتایج بود که البته پژوهش آنها در شهر کرمان بود و این مشارکت ممکن است شامل مشارکت خانوادگی نیز بوده باشد.

پرداختن به عوامل خطر و محافظت‌کننده در بروز مشکلات و آسیب‌های اجتماعی و نشان‌دادن تأثیرات آنها در پیشگیری و مداخله و بازتوانی آسیب‌دیدگان از مهم‌ترین مسائلی است که در بررسی‌های علمی به آنها پرداخته می‌شود. در بحث خانواده و عوامل اثرگذار در بروز طلاق پژوهش‌های زیادی انجام شده است. در نتایج به‌دست‌آمده از آنها عوامل بسیاری شناخته شده‌اند که به صورت مستقیم و غیرمستقیم در به وجود آمدن طلاق در خانواده‌ها مؤثرند و عواملی نیز در پیشگیری از طلاق نقش دارند که از جمله می‌توان به سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی اشاره کرد که در این پژوهش بدان پرداخته شد.

نتایج توصیفی این پژوهش نشان داد بیشتر تمایل زنان به طلاق در سنین جوانی و در بین زوج‌هایی که مدت کمی از ازدواجشان گذشته است، انجام شده است. میانگین سواد این زوجین پایین بوده است و بیشتر آنان فعالیت خاص اجتماعی نداشته‌اند. این نتایج با پژوهش‌های پرگان و همکارانش (۱۳۹۹) و آراسته (۱۳۸۶) سازگار است. در تحلیل براساس نظریه مبادله، زوج‌های جوان زندگی خود را با سایر زوج‌ها مقایسه می‌کنند و با توجه به الگو قراردادن زوج‌های متمول و یا دوران مجردی خود احساس زیان می‌کنند و با ناکامی در رسیدن به انتظارات و احساس نارضایتی وارد فرایند طلاق می‌شوند. همچنین با توجه به سنتی بودن شهر دیلم و پایین بودن سن ازدواج از میانگین شهری، زندگی مشترک دختران حتی قبل از دیپلم آغاز می‌شود و براساس نظریه آنومی وقتی جامعه در حال گذار است، قواعد و ارزش‌های جامعه برای افراد بی‌اهمیت می‌شود و وضعیتی را ایجاد می‌کند که آرزوهای بی‌حد و حصر ایجاد می‌شوند. با توجه به دسترسی زنان جوان بندر دیلم به رسانه‌ها و در معرض ارزش‌های جدید قرار گرفتن و ملاحظه زندگی مدرن زوج‌های جوان و نداشتن چنین زندگی، پایبندی آنها به سنت‌ها کم‌رنگ می‌شود و نارضایتی در ذهن آنها شکل می‌گیرد و در مواردی

دست آمده است که اشتغال زنان موجب بی‌ثباتی زندگی زناشویی می‌شود و طلاق را افزایش می‌دهد. در تحلیل وجودداشتن رابطه بین سرمایه اقتصادی (دارایی‌های مادی) با تمایل به طلاق براساس نظریه بوردیو، افراد می‌توانند موقعیت مربوط به طبقه اجتماعی خویش را نه تنها با مالکیت سرمایه اقتصادی (ثروت / رفاه)، بلکه با سرمایه فرهنگی بهبود بخشند؛ در واقع، تداوم زندگی مشترک بیش از آنکه به مادیات وابسته باشد، به عوامل دیگری بستگی دارد و تنها اقتصاد نمی‌تواند سبب افزایش تمایل به طلاق شود؛ زیرا در این صورت، بیشتر خانواده‌های سطح درآمدی پایین باید گرفتار آسیب طلاق می‌شدند؛ در حالی که طلاق بین خانواده‌های ثروتمند نیز وجود دارد. از طرفی تفاوت طبقات اقتصادی در بندر دیلم تا حدی نیست که موجب تضاد بین خانواده‌ها و عامل جدایی شود.

شبکه اجتماعی گسترده، به افراد آگاهی و اطلاعات می‌دهد، از استرس افراد می‌کاهد و با تشویق آنان به یک فعالیت مشترک و سودمند احساس تعلق در آنان ایجاد می‌کند و سازش را بین افراد و گروه‌ها بالا می‌برد و به زوجین این اطمینان خاطر را می‌دهد که در صورت بروز مشکل بتوانند از حمایت افراد و شبکه برخوردار شوند. عضو شدن در گروه‌ها و شبکه‌ها به زوجین این فرصت را می‌دهد که با افرادی در سن و سال خود آشنا شوند و این درک را داشته باشند که مسائل و مشکلاتی که برایشان پیش می‌آید مختص آنها نیست و سایر افراد نیز مانند آنها مشکلات و گرفتاری‌هایی دارند؛ در واقع، فرد با عضو شدن در گروه‌ها، مهارت‌های زندگی و نحوه برخورد صحیح و حل مسائل را می‌آموزد و در شرایط پراسترس می‌تواند با حمایت افراد و گروه‌ها، با داشتن حس تعلق و اعتماد به سایر افراد و اطرافیان، از آنها کمک بگیرد و اندیشه طلاق را از ذهن دور کند؛ زیرا یک رفتار خارج از هنجار، سرمایه اجتماعی او یعنی اعتماد و حمایت دیگران را از او سلب خواهد کرد؛ در واقع، می‌توان گفت سرمایه اجتماعی یک کنترل اجتماعی پنهان در زمینه خروج از

از تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش مشخص شد که بین مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی و تمایل به طلاق رابطه وجود ندارد. تمایل به طلاق بین زنان دارای سرمایه‌های تجسم‌یافته بالا با افرادی که این نوع سرمایه در بینشان پایین است، یکسان است. پرگان و همکارانش (۱۳۹۹) نیز به همین نتیجه دست یافتند. بین سرمایه عینیت‌یافته و تمایل به طلاق رابطه معنی‌داری وجود ندارد؛ بدین معنا که وجودداشتن یا وجودنداشتن این متغیر در میزان طلاق تأثیری ندارد. در پژوهش پرگان و همکارانش (۱۳۹۹) نیز همین نتیجه حاصل شد. بین سرمایه نهادی و تمایل به طلاق رابطه معنی‌داری وجود نداشت. وجودداشتن رابطه بین سرمایه نهادی و تمایل به طلاق نشان‌دهنده این است که چه این سرمایه در بین زنان وجود داشته باشد و چه نداشته باشد، تأثیری در تمایل آنان به طلاق وجود ندارد. این نتیجه با پژوهش‌های پرگان و همکارانش (۱۳۹۹) سازگار است. در تحلیل وجودداشتن رابطه بین سرمایه فرهنگی با طلاق براساس نظریه بوردیو می‌توان تبیین کرد که چون بندر دیلم شهری سنتی است و بیشتر ازدواج‌ها در آنجا براساس معرفی خانواده‌ها صورت می‌گیرد و دختر و پسر براساس عادت‌واره‌های طبقاتی با هم ارتباط برقرار می‌کنند و سرمایه‌های فرهنگی متفاوت در بین آنها قابل چشم‌پوشی است، زوجین تعارض کمتری با هم دارند و زنان به جای تمایل به طلاق رویه سازگاری با همسر را در پیش می‌گیرند. توجه به این نکته نیز ضروری است که سرمایه‌های فرهنگی نهادی بیشتر روینایی هستند و به صورت حاشیه در زندگی باقی می‌مانند و امکان جدایی زن و مرد کمتر می‌شود.

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها مشخص کرد که بین سرمایه اقتصادی و طلاق رابطه معنی‌داری وجود ندارد؛ یعنی تمایل به طلاق در افراد با دارایی زیاد یا کم فرق چندانی ندارد. در پژوهش آراسته (۱۳۸۶) نیز این نتیجه به دست آمده است؛ اما در پژوهش رحیمی (۱۳۷۹) برعکس این نتیجه به دست آمده است. در پژوهش ادوارد و فولر (۱۹۹۲) نیز چنین نتیجه‌ای به

رفیع‌پور، ف. (۱۳۷۸). *آنومی یا آشفتگی اجتماعی*. تهران: سروش.

ریتزر، ج. (۱۳۸۸). *نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.

ساروخانی، ب. (۱۳۷۶). *طلاق، پژوهشی در شناخت واقعیت و عوامل آن*. تهران: دانشگاه تهران.

شان‌پور، م. و خوشنفر، غ. (۱۳۸۱). *رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان؛ مطالعه موردی شهر تهران*، نامه علوم اجتماعی، ش ۲۰، ص ۱۴۷-۱۳۳.

صالحی‌امیری، ر. (۱۳۸۶). *مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی*. تهران: ققنوس.

صدرالاشرفی، م؛ خنکدارطراسی، م. شمخانی، الف و یوسفی‌افراشته، م. (۱۳۹۱). «آسیب‌شناسی طلاق و راه‌های پیشگیری از آن»، *مجله مهندسی فرهنگی*، ش ۱۳ و ۱۴، ص ۵۳-۲۶.

صدیق‌سروستانی، ر. (۱۳۹۰). *آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی)*. تهران: سمت.

فکوهی، ن. (۱۳۸۱). *تاریخ و اندیشه و نظریه‌های انسان‌شناسی*. تهران: نشر نی.

فوکویاما، ف. (۱۳۷۹). *پایان نظم: سرمایه اجتماعی و حفظ آن*. ترجمه غلام‌عباس توسلی، تهران: جامعه ایرانیان.

فیلد، ج. (۱۳۹۲). *سرمایه اجتماعی*. ترجمه حسین رمضانی و غلامرضا غفاری، تهران: کویر.

کلمن، ج. (۱۳۷۷). *بنیادهای نظریه اجتماعی*. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

گود، و. (۱۳۵۲). *خانواده و جامعه*. ترجمه ویدا ناصحی، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

مارشال، آ. (۱۳۴۰). *اصول علم اقتصاد*. ترجمه محمدعلی مؤتمن، تهران: دانشگاه تهران.

محسنی، م. (۱۳۹۰). *جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی*. تهران: کتابخانه طهوری.

محمدی، م. (۱۳۹۱). *طرح سرمایه اجتماعی و سنجش آن*.

هنجارها را برای زوجین فراهم می‌کند و با بسترسازی و فرهنگ‌سازی، به وجود آوردن گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی و فراهم کردن فرصت عضو شدن زوجین در گروه‌هایی که فرد در آن احساس تعلق می‌کند، ضمن پرکردن اوقات فراغت آنان با فعالیت‌های سازنده و مفید، بتوانند به دیگران اعتماد کنند و از حمایت گروه‌ها و شبکه برخوردار شوند. در چنین شرایطی کانون خانواده گرم و از آسیب طلاق به‌دور خواهد ماند.

منابع

آراسته، ر. (۱۳۸۶). *بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و اقتصادی زنان شاغل با نوع روابط همسران در خانواده*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، تهران.

احمدی، س. (۱۳۹۰). *بررسی مقایسه‌ای سرمایه اجتماعی در بین زنان متقاضی طلاق مراجعه‌کننده به دادگاه خانواده و زنان در حال زندگی با همسر در شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی گروه اجتماعی.

اسحاقی، م؛ محبی، ف. پروین، س. و محمدی، ف. (۱۳۹۱). «سنجش عوامل اجتماعی مؤثر بر درخواست طلاق زنان در شهر تهران»، زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ش ۳، ص ۹۷-۱۲۴.

پرگان، الف؛ حلاج‌زاده، ه. و غلامی، م. (۱۳۹۹). «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی و فرهنگی بر نگرش به طلاق در بین افراد ۵۰-۲۱ ساله ساکن شهر کرمان»، *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ش ۴۶، ص ۳۱-۷.

مهدوی، ا. بهاری، ف. و پیکرستان، ع. (۱۳۸۰). «ازدواج: مراحل و ویژگی‌های آن»، *فصلنامه طب و تزکیه*، ش ۴۳، ص ۱۰۳-۹۳.

تراسبی، د. (۱۳۹۱). *اقتصاد و فرهنگ*. ترجمه کاظم فرهادی، تهران: نشر نی.

رحیمی، ح. (۱۳۷۹). «بررسی علل طلاق در استان خراسان»، *فصلنامه جمعیت*، ش ۳۳ و ۳۴، ص ۱۱۲-۱۰۰.

Macmilian.
Smith, A. (1776). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. London: Macmilian.
<https://www.irinn.ir/fa/news/509519>.

تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
مساواتی آذر، م. (۱۳۷۴). آسیب‌شناسی اجتماعی ایران؛ جامعه‌شناسی انحرافات. تبریز: نوبل.
مطهری، م. (۱۳۷۵). نظام حقوق زن در اسلام. قم: صدرا.
میلنر، آ. و براویت، ج. (۱۳۹۴). درآمدی بر نظریه فرهنگی معاصر. ترجمه جمال محمدی، تهران: ققنوس.
نیازی، م. و کارکنان، م. (۱۳۸۶). «تبیین جامعه‌شناختی رابطه سرمایه فرهنگی خانواده با هویت اجتماعی جوانان»، فصلنامه مطالعات ملی، ش ۳۱، ص ۸۱-۵۵.
والچاک، الف. (۱۳۶۶). طلاق از دید فرزندان. ترجمه فرزانه طاهری، تهران: مرکز.

Amato, P. & Rogers, S. (1997). A longitudinal study of marital problems and subsequent divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 612-624.

Bourdieu, P. (1986). The form of capital. in J. G. Richardson (ed), *Handbook of Theory and Research, for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press.

Bullen, P. & Onyx, J. (2005). *Measuring social capital in five communities in NSW*. Preston: Alternatives Pty Ltd.

Colman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal Sociology*, 94, 95-120.

Conger, R. & Elder, G. (1990). Linking economic hardship to material quality in stability. *Journal of Marriage and the Family*, 36 (7), 187-203.

Edward. J. N. & Fuller. S. S. (1992). Female employment and the family. *Journal of Marriage and Family*, 1 (54), 59-68.

Fukuyama, F. (1997). Social capital and the modern, capitalist economy: creating a high trust workplace. *Stern Business Magazine*, 4 (1), 1-16.

Gunn, S. (2005). Cultural capital and the english middle class in historical perspective. *The British Journal of Sociology*, 56 (1), 49-64.

Harker, P. T. (2002). *Education and cultural capital in hacker, maher, an interoduction the work of pier bourdieu: the practice if theory*. London: Macmillan.

Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: civic traditions in modern italy*. Princeton: Princeton University Press.

Robbins, L. (1932). *An essay on the nature and significance of economic science*. London:

